

A Klubrádió *Reggeli gyors* című műsorában készült interjú¹ (2017. december 7.)

Riporter (Pikó András): Világhírű egyetemi tanár, közgazdász, akadémikus. A szocialista gazdasági rendszer és a posztoszocialista átmenet nemzetközileg is kiemelkedő kutatója, a Harvard és a Budapesti Corvinus Egyetem professzor emeritusa. Nemrégiben megjelent, *Látlelet* című tanulmánykötetében azt mutatja be, hogyan vált Magyarország demokráciából autokráciává. Arról kérdezzük majd, hogy mennyire életképes az Orbán-rendszer, mik a legfontosabb jellegzetességei, s vajon milyen lehetséges irányokba fejlődhet a nemzeti együttműködés rendszere? A *Reggeli gyors* vendége Kornai János.

Üdvözlöm, professzor úr! Tudom, hogy nagyon ritkán szokott élő interjút adni, így külön köszönöm a Klubrádió hallgatói nevében, hogy eljött hozzánk. Kezdjük is a *Látlelet* című kötetével, amelynek az első, 'Számvetés' című tanulmányában már autokráciának nevezi az Orbán-rendszert. Kitart emellett, s az újabb és újabb tanulmányokban gyakorlatilag végig lehet követni, hogy hogyan fejlődik ez az autokrácia, de az alapképlet és az alapmegállapítás nem változik. Azt figyeltem, hogy a gazdasági rendszer leírásával az elején sokkal óvatosabban fogalmaz, tehát nem fogalmaz meg egyértelmű megállapításokat, hogy merre megy az Orbán-rendszer gazdaságpolitikája. Ez azért van, mert nem volt látható előre, nem lehetett azt mondani, hogy egyszerű a képlet, ha ez autokrácia, akkor a gazdaság egy olyan rendszer lesz, ami az autokráciát szolgálja? Ezt nem lehetett mondani?

Kornai János: Öszintén megvallva ez az elején nem látszott teljesen világosan. Abban biztosnak éreztem magam, majd nem, hogy axiomatikusnak kezeltem, hogy itt most olyan kormányzattal, olyan politikai hatalommal lesz dolgunk, amely a szó szoros értelmében mindent a hatalom megtartásának, tovább építésének, kiterjesztésének és évtizedekre megőrzésének rendel alá. tehát ez axiomatikusán látszott. Ebből ki lehetett kalkulálni, hogy mik azok a politikai intézkedések, amelyeket tennie kell.

Riporter: Mondhatni, hogy látnoki jellegű volt ez a 'Számvetés.'

Kornai János: Azt kell tennie, hogy a hatalom tradicionális formában három ágra osztása ebben a formában ne működhessen tovább, azt át kell alakítani úgy, hogy egy központból működhessen, hogy a fékeket és ellensúlyokat ilyen vagy olyan formában le kell építeni. Ami a gazdaságot illeti, ott a cél- és eszközviszony világos volt a számomra. Remélem, hogy ez kijön a tanulmányból is. A gazdaságpolitikát is ennek a célnak kell alárendelni: a hatalom makacsul megtartása, erősítése és kiterjesztése. Hogy konkrétan milyen eszközöket fog erre a célra igénybe venni, azt én a magam részéről nem láttam előre, s számomra is meglepetéseket hozott.

Mondok néhány példát. Annak idején egy hárompilléres nyugdíjrendszert építettek ki. Ebből a második pillért, közkeletű szóval mondva, lenyúlták. Ezt nem láttam előre. Azt, hogy nagyon nagy bankadót fognak kivetni, s hogy az olyan intézkedés lesz, ami népszerű, mert a bankokat nem szeretik az emberek, másfelől kiderült, hogy a bankterhek, az adók zömét a bankszámlát használók milliókat terhelik, tehát azok, akik azt hitték, hogy ez a banknak rossz, azok nagyon tévedtek, mert ez mindenkinek adóteher. Egy harmadik ilyen általam és sokak által előre nem látott eszköz volt az úgynevezett rezsicsökkentés. Ezt megint egy populista rendszabály, és populista retorika is kísérte, különös, egészen egyedülálló eset, hogy még az elszámolásokban ki

---

¹ A leíratot Kerényi Ádám készítette.

kellett írnia a lakóházközösségeknek, meg a számlán megjelent, hogy ebből mennyi a kormányintézkedés. Valójában visszasettenkednek a rezsicsökkentésnek a növekedési tényezői. A különböző rezsikiadások nőnek. Akiknek igazán kedvezett, azok a nagyon nagy lakással rendelkezők. Azoknak sokkal nagyobb összeget takarítanak meg. Aki eleve kislakásban lakott és spórolt, annak erre nem volt szüksége. Van, ami előre látható. Előre látható például a jelenlegi pénzeső. Ezt nem csak ez a kormány, hanem minden kormány a választások előtt használja. Ez a közgazdaságtanban jól ismert, a fiskális hullámvás mindig a választásokhoz van ütemezve. Utólag a gazdaságtörténészek majd megállapíthatják, hogy ez most több volt a szokásosnál. Talán több volt, talán nem, de ebben nincs meglepetés. Hogy mi lesz a következő években, ha ők maradnak hatalmon, azt nem lehet tudni, az kiszámíthatatlan.

Riporter: Ez egy elméleti kérdés. Két dologgal nagyon sokat foglalkozik, az egyik a kapitalizmus, a másik az autokrácia Magyarországgal kapcsolatban. Úgy tűnik az autokrácia-kapitalizmus viszonyban, hogy ez egy politika által dominált gazdaság. Erre utalt az első válaszában is. Milyen ez a viszony? Szükségszerű-e az, hogy egy autokrácia, mint amilyen az Orbán-rendszer, ennyire durván és erőszakosan avatkozik be a gazdaságpolitikába, a gazdaság működésébe, vagy elképzelhető-e az elméletileg, hogy egy ilyen virtigli autokrácia megfér békés, közvetett szabályozással a kapitalizmussal? Szükségszerű-e, hogy ennyire durván beavatkozzon a gazdaságba?

Kornai János: Ez egy elég nehéz kérdés. A közgazdaságtan 150 éve tanulmányozza azt a kérdést, hogy egyfelől van egy állam, ami egy naív, ideális esetben semleges, csak olyan lépést tesz, amiben valahogy a közérdeket képviseli; s a másik oldalon van a gazdaság. A kettő között elkerülhetetlenek a kapcsolatok, hiszen az állam adót vet ki, az állam megrendelő, ha másra nem, akkor a hadseregre, a biztonsági szervekre, meg az államigazgatás fenntartására is. Állam alatt a helyi kormányzás, a *local government* is értendő. Tehát az állam egy nagy piaci szereplő is mindenütt a világon, a kapitalizmus minden korszakában. Tehát valamilyen kapcsolat van, s ahol kapcsolat van, ott súrlódás is van. Ez a berendezkedés, ami nálunk van, az ahhoz vezet, hogy sokkal többet, és erősebben vagy keményebben avatkozik be. Most nem akarom nagyon elnyújtani a nagyon komplikált kérdésre a választ, ezért én most egyelőre egy valamit emelnék ki: részrehajló. Ahogy említettem, ideális esetben azt hiszik, hogy az állam lehet semleges. Ez azonban egy nagyon részrehajló állam. Két szempont alapján részrehajló. Az egyik, hogy az ideológiája és főleg a retorikája egy nagyon nacionalista ideológia, ezért vállalja is azt nyilvánosság előtt, hogy ő a magyar tulajdont előnyben részesíti az idegen tulajdonnal szemben. Ez megint nem új jelenség, nem egyedüli. Nemcsak autokráciák élnek ezzel, hanem ennél szélsőségesebb diktatúrák is a nacionalizmus jegyében jönnek létre, s részrehajlóak azzal szemben, amit ők idegennek minősítenek. Igen ám, de van itt egy második kritérium, a pesti nyelvet átvéve azt mondanám, hogy Fidesz-közelség.

Riporter: Haveri kapitalizmus.

Kornai János: Nem okvetlenül haveri, hanem üzleti, vagy politikai. Esetleg a Fidesz-közeli embert nem is ismeri, nem tudja, hogy mik a nézetei, vagy milyen a személyisége, az a lényeg, hogy akar-e jól kollaborálni a kormánnyal. Akkor háttérbe szorul az, hogy magyar-e, vagy külföldi. Ha egy multi egy úgynevezett stratégiai megállapodást kíván kötni a magyar kormánnyal, akkor elfelejtődik az, hogy ő multi és idegen, mert előnye van a szóban forgó multinak a kormánnyal való kapcsolatából, s nyilvánvalóan valamilyen előnye van a kormánynak. Mondjuk a legekleatásabb példája ennek, amiről mindenki beszél, az Magyarország kapcsolata a Putyin-gazdasággal. Sok ága van, például politikai, de most maradjunk csak ennél, mert a

gazdaságra kérdezett rá. Egy olyan ügylet, mint a paksi erőmű, amely ügyletnek a nyilvános részében is benn van, hogy ez idegen tőkével, idegen hitellel, idegen szakemberek közreműködésével végzik. Egyszerre nem az a fontos, hogy színmagyar legyen, s piros-fehérvöröslehetet lehessen ráfesteni, hanem az idegen is elfogadható, ha az uralkodó csoportnak előnye van vele.

Riporter: Egy kérdés erejéig térjünk vissza a politikai megállapításokra. Abban szinte minden bejött. Szokták mondani, hogy már a 'Számvetés' is látnokian megjelölte, hogy merre megy a rendszer politikailag. Volt-e olyan, ami a politikai fejlődésben az elmúlt hát évben meglepte? Azt mondta, hogy mindenre lehetett számítani, ez benne volt a rendszerben, pontosan ki lehetett következtetni, hogyan fogja megszüntetni a hatalmi ágaknak a szétválasztását, a fékeknek és ellensúlyoknak a rendszerét, de volt ebben a történetben, ami Magyarországon lezajlott, az Ön számára meglepő?

Kornai János: Maga a lépések tartalma, vagy a hatalom szemszögével a hatalom racionáléja, hogy miért teszi a lépést, az előre látható volt. Az angol irodalom használja azt a kifejezést, hogy *predictable*. Magyarul ezt csak sután lehet lefordítani: előre látható, vagy megjósolható. Amit nem lehetett előre látni, az a sebesség. Itt záporoztak a lépések, azt hiszem, hogy az első 4-5 évben a sebesség még nagyobb volt, mint az elején. Ha valaki tudja azt, hogy ha most nem teszem meg, akkor esetleg később már késő lesz, most megtehetem, mert akkor már irreverzibilissé válik. Iszonyú sebességgel mentek. A parlament úgy működött, mint egy törvénygyár. Már kiépítették az intézményi feltételeit annak, hogy a parlament elé ne kelljen idővel előre vinni a törvényjavaslatot, hogy azt a bizottságok megrágnák, hogy betűről betűre elemezzék, hogy nyilvánosan rámutasson arra, ha valamilyen baja van. Én hosszabb időt töltöttem Amerikában, s figyeltem azt, hogy a Kongresszus és a Szenátus hogyan működik, ezek a törvényeken hónapokon át dolgoznak, nem könnyű átvinni egy elnöknek. Még akkor sem, amikor a Kongresszus és Szenátus többsége az elnökkel megegyező párthoz tartozik, mert a tagok átpártolhatnak az ellenzéki párthoz. Amerikában a bizottságban nem lehet egy legyintéssel átengedni, azt mondani, hogy levesszük a napirendről. Itt engem ez meglepett. Éppen annak a kapcsán, hogy nem szokás. Tulajdonképpen a magyar törvények is előírják egy előkészítési eljárást.

Riporter: Ahol ki tudják kerülni azzal, hogy egyéni képviselői indítvánnyal nyújtják be.

Kornai János: Sürgősségnek nevezik. A másik dolog, ami meglepett, hogy ennyire erőtlenné lesz az ellenállás. Az világos volt a 2010-es választáskor, hogy azért jött létre olyan könnyen a kétharmados többség, mert az ellenzék főerői a szó szoros értelmében összeomlottak, ami magában foglalta, hogy gyenge lesz. De hogy ennyire gyenge lesz, nemcsak a parlamenti, hanem a parlamenten kívüli erőknek az ellenállása, hogy évekig tart, amíg egyáltalán megint normálisan elkezdnek lélegezni, s hozzálátnak a feladataiknak, ezt nem láttam.

Riporter: Folytassuk a beszélgetést egy olyan kérdéssel, ami bizonyára a hallgatóinkat is nagyon érdekli. Amikor a rendszer berendezkedett 2010-2012 táján, nagyon sokakat foglalkoztatott, hogy ezzel az unortodox gazdaságpolitikával meddig juthatnak el. Komoly közgazdászok is tettek olyan kijelentést, hogy ez középtávon fenntarthatatlan. Mindenki arra számított, hogy össze fog omlani ez a rendszer. Aztán ez nem történt meg. Rosszul gondolkodtunk, vagy menet közben tudott a rendszer korrigálni? Miért nem omlott össze ez az alapvetően rosszul működő gazdaság?

Kornai János: Tudom, hogy ez egy eléggé elterjedt nézet volt. Nekem több olyan barátom is van, akik nagyon erős aktivitással politizálnak. Többeknek is az volt a véleménye, hogy ez nem

tartható, még nyilatkoztak is ilyen szellemben. Én mindig vitában voltam velük, azt mondtam, hogy szerintem nem fog összeomlani.

Tulajdonképpen ahhoz, hogy erről jól beszélgethessünk, beszélünk kell arról, hogy mi az összeomlás, s mi annak az ellentétje, a működőképesség. Ez egy fontos fogalom, saját munkáimban nagyon fontos szerepet játszott már a szocialista rendszer tanulmányozása közben. Arról is azt mondták többen, hogy majd egy gazdasági összeomlás vet neki véget. Nem az vetett véget. A működőképesség egy nagyon minimális fogalom, nagyon keveset foglal magában. Azt jelenti, hogy jár a villamos, hogy az óvónő bemegy az óvodába, s foglalkozik a kisgyerekekkel, hogy a lakatos zárat szerel. Ezt megteszik akkor, amikor minimális gazdasági ösztönzés megvan erre, abból kell élni, hogy óvónő, vagy lakatos. A másik az, hogy a munkájával mindenki azonosul. Az óvónő nem is tudja másként elképzelni az életét, minthogy óvónő legyen, ezért aránylag rendesen megcsinálja a dolgát. Működni tud a rendszer. A kérdés az, hogy mennyire hatékonyan működik. Az alacsony hatékonyság az nem egy összeomlasztó tényező. Az egy súlyos veszteség, ami azt jelenti, hogy egy rossz, alacsony pályára kerül az ország, esetleg vesztegel. Nagyon lassan nő, ha a sebességet nem úgy számoljuk, hogy egy üzleti ciklusnak a fellendülő ágában nézzük a 3-4 százalékot. Ez teljesen szokásos, nem egy komoly teljesítmény minden üzleti ciklus végén. Magyarország inkább elkésett állapotban van ebben a fellendülő szakaszban. 20-30 évre kell nézni a növekedési ütemet. Ennek a 2010-ben kezdődő rendszernek ilyen szempontból a gazdasági teljesítményének a mérésére szükséges alkalom az én életemben már nem is lesz. Az Ön életében még igen. Valamikor 2030-ban, vagy 2040-ben lehet foglalkozni azzal, hogy milyen volt az átlagos növekedési ütem. Ez elmarad azokhoz képest, amilyen az ország potenciálja, ez a dolog lényege. Meg nem lesz eléggé újítóképes. A hosszútávra rosszul teljesítés nem az, hogy összeomlik. Az összeomlás más okok miatt van. Elmondok néhány példát az összeomlásokra.

Riporter: Parancsoljon, hátha megkapjuk a mintát, hogyan fog összeomlani.

Kornai János: Nem kapunk mintát. Elmondom először, hogy mire gondolok. Itt most egy csomagban kezelem az autokráciákat és a diktatúrákat. Mondjuk, itt van, amit sokszor említenek mint előzményt, a Horthy-rendszer. A Horthy-rendszer egy jellegzetes autokrácia volt, nem gazdasági okok miatt csapott át diktatúrába, hanem a nyilas puccs eredményeképpen, amit a németek támogattak. A nyilasuralomnak pedig a háború vetett véget, hogy elfoglalták Magyarországot a szovjet csapatok. Nem egy olyan élmény, ami ne okozott volna az egész lakosságnak óriási traumát. Ez véget vetett az autokráciának és a diktatúrának. Ugorjunk egy nagyot az időben, mert ugyancsak szokták emlegetni előzményként a Kádár-rendszert. A Kádár-rendszer nem omlott össze gazdaságilag. Rossz állapotban fejeződött be a gazdaság, mert egyfelől nagyon el volt adósodva, másrészt nem nőtt rendesen. Ettől még tovább evickélhetett volna. Elég sok ilyen szociálisan kedvező rendszabály született alatta, talán az ország erőforrásain túlmenően. Azért omlott össze, amiért a többi kelet-európai ország mindegyik a maga módján, mert a Gorbacsov kijelentette, Szovjetunió kijelentette, hogy ne számítsanak arra, hogy ha baj van, akkor a szovjetek tankokkal beavatkozzanak. Saját politikai ereje nem volt. A folyamat, ami lezajlott, nem összeomlásszerű volt, hanem egy aránylag békés átmenet, amelynek az elején egy kiegyezés volt a leköszönő erő és a politikai hatalmat átvevő erők között, kerekasztaltárgyalások. Hogyan végződött Franco diktatúrája, amely átszelődött autokráciává, majd csatlakozott az Európai Unióhoz. Lehet beszélni Chavezról, Peronról. Amire ki akarok lyukadni, hogy erre nincs szabály.

Riporter: Értem.

Kornai János: Semmi sem tart örökké, ez biztos. Még ennél nagyobb uralmak is. Arra nem lehet szerintem megbízható választ adni, hogy *mikor* és *hogyan*. Erre a két kis csekély kérdésre, ami

mindannyiunkat izgat. Biztos, hogy vannak olyanok, akik azt mondják, hogy ők tudják, hogy *mikor*, és ők tudják, *hogyan*. Én próbáltam ezt hosszan tanulmányozni, s arra jutottam, hogy nem tudom.

Riporter: Van egy másik kérdés, ami közkeletűen úgy fogalmazódik meg, hogy jó, persze látjuk, hogy ez olyan, mintha demokrácia lenne, de a demokrácia az csak egy paraván, de valójában ez egy autokrácia. A másik ilyen érzete az embernek, hogy jó, ez kapitalizmus, de látjuk, hogy ez inkább arról szól a hatalmon lévőknek, hogy minél jobban teletömjék a zsebüket. Ennek vannak nagyon színvonalas megfogalmazásai is. Például Tamás Gáspár Miklós azt mondja, hogy szemben az Ön állításával, amely azt mondja, hogy az Orbán-rendszer lényege a centralizáció, ő úgy látja, hogy pont ellenkezőleg, különböző állami funkciókat az állam segítségével kiszerveznek az állami fennhatóság alól; nézzük meg, hogy mi történik a sajtóval, nézzük meg, hogy mi történik az ágazatokkal. Tehát egyre több vagyontárgy, hatalom és jog jut magánkezekbe, Fidesz-közeli kezekbe az állam segítségével. Ez egy másfajta nézőpont. Ön mit gondol erről? Lehet-e a centralizációnak a lényege az, hogy leépítse az államot, hogy kivonja az állami fennhatóság alól az állam alá tartozókat?

Kornai János: Először kérem, hogy tekintsen el attól, hogy név szerint vitatkozzak. Több évtizede írok mindenfélét, sok kritikát kaptam, sokan írásban kifejezték, hogy egyetértettek velem, sokan nem. Az a gyakorlatom, hogy egy-két kivétellel ezekre nem reagáltam. Amit ebből el tudtam következtetni, azt a következő munkámban beépítettem, s akkor hivatkoztam arra, hogy ki adta a gondolatot. Noha tudom, hogy a hallgatók és az olvasók szeretik, ha név szerint vitatkozik A és B egymással. Magához a kérdéshez viszont szívesen hozzászólok. Egyébként Ön már egy korábbi kérdésben érintette az állam és a piacgazdaság viszonyát. Én egy másik nemrég tartott beszélgetésben azt a hasonlatot hoztam fel, hogy az állam és a piacgazdaság együttélése az olyan, mint egy házasság. Még a legjobb házasságban is vannak súrlódások, de van olyan, hogy jó házasság. Az Orbán-rezsim együttélése a kapitalista piacgazdasággal, az egy rossz házasság, ami súlyos konfliktusokkal terhelt.

Riporter: Bántalmazó házasság.

Kornai János: Egy olyan házasság, ahol az egyik fél – úgymint olyan macsósugalmazása van a retorikának, ezért legyen az államhatalom ebben a házasságban a férj, s a piacgazdaság legyen a nő. Ebben a speciális házasságban a férfi dominálni akarja ezt a viszonyt. Dominálni akar ebben a viszonyban. Még olyan alapeszközöket, mint a partisnyelet és a sodrófát is kiszedi a háztartás kellékei közül, mert ez fölhasználható arra, hogy jól elverni azt, aki ellenáll a szavainak. Ismeretes ilyen házasság. A metaforáról áttérve a valóságra. Ebben a viszonylatban az államhatalom, vagy a döntő politikai erő többféle eszközt használ fel. Felhasználja az általuk már meghódított jogrendszert abban a formában, hogy ha úgy akarja, akkor egy törvényt hoz valamire. Törvényt hoz arra, hogy valamit megtilt, vagy, hogy egy korábbi törvény alól kivételt tegyen. Tehát megtart klasszikus államhatalmi eszközöket, csak a maga céljaira használja fel. Nem maga van alárendelve a törvénynek, hanem ha jól emlékszem, volt egy beszélgetés, amikor azt mondta a miniszterelnök a főpolgármesternek, hogy ha kell, akkor csinálunk egy ilyen törvényt. Ezt teljesen okkal mondta, mert ez a mai Magyarországon megvalósítható. Szó sincs arról, hogy a hatalom a klasszikus állami eszközökről lemondott volna. Másfelől belép a magángazdaságba, de kisebb részben úgy, hogy államosít, hogy állami tulajdonba vesz. Erre is folytak próbálkozások. Én mindig az állam részének tekintem a lokális közigazgatást is, például a pécsi vízmű esete. Ezekkel kísérleteztek, de nem ez a legkényelmesebb. A legkényelmesebb egy garantáltan lojális Fidesz-közeli cégre hagyatkozni, az a piacgazdaság törvényei szerint megveszi azt, amit meg akar venni, s ezzel

terjeszkedik indirekten a hatalom. Ezek a Fidesz-közeli cégek engedelmesek, ettől Fidesz-közeli. Az engedelmisség ott kezdődik, hogy milyen a *deal*, milyen alapon van a lojalitás. Valószínűleg esetenként nem azonos, sokféleképp lehet a kliens lojalitását megkülönböztetni. A szóhasználatban én nem az *outsourcingot*, a kiszervezést használnám, ez ugyanaz a központosítás. A központból utasítják a Fidesz-közeli céget, hogy például vedd meg a Népszabadság mögött álló médiacéget, mert akkor nem kell nekem klasszikus jogi eszközökkel betiltani a Népszabadságot, hanem a magam tulajdonjogán, s minden kapitalizmus elismeri a tulajdonosnak ezt a jogát, egyszerűen úgy dönt, hogy ez nem életképes, s nem működteti tovább. Én ebben azt látom, hogy egy központból vezérelt államhatalom fel tudja használni a kapitalizmus adta lehetőséget.

Riporter: Sokan várták azt, hogy az Orbán-rendszer olyan társadalmi feszültségeket generál, ami társadalmi feszültségek magát a rendszert gyengíteni fogják. Ez visszatér egy másik kérdéshez, az autokrácia és a gazdaság viszonyához. Azt szokták mondani, hogy a középosztályi társadalmak hoznak létre stabil demokráciákat, s az autokráciák pedig jellemzően ott jönnek létre, ahol nagyon nagyok a jövedelmi és a társadalmi különbségek. Ha ez így van, akkor logikailag az feltételezhető, hogy egy autokrácia abban érdekelt, hogy ezek a vagyoni különbségek fennmaradjanak. Tehát érdekelt például a szegénység fenntartásában és az általa is kivételezett vagy helyzetbe hozott politikailag aktív gazdag rétegnek az erősítésében. Ez a logikai okfejtés Ön szerint megáll?

Kornai János: Azt hiszem, hogy alapjában igen. Azt hiszem, hogy az érdekeltség elsősorban abban van, hogy arra a rétegre, amelyre politikailag támaszkodik, annak nem akar ártani, sőt annak használni akar. Én nem alkalmaznám azt a marxista megközelítést, hogy ő egyszerűen ennek a rétegnek a politikai ügynöke, hogy ő a politikai lakája a gazdag burzsoáziának. Ennek a gazdasági burzsoáziának a legláthatóbb része éppen a kormánynak a teremtménye, a kreatúrája. A képlet megfogalmazódik a politikus mint egy osztály képviselője. Előbb már felhoztuk Horthy autokráciáját. Neki eszébe sem jutott földreformot hozni, pedig égető lett volna, sok szó esett róla és a népi írók agitáltak mellette. Ez volt az a réteg, amely rettentő aktívan támogatta Horthyt, s az egyik réteg, aminek az érdekeit védeni akarta.

Riporter: Magyarán nem zavarja a hatalmat, hogy mennyi szegény van.

Kornai János: Nemcsak hogy nem zavarja, hanem arra kell számítani, hogy a szegényebb rétegeket olyan helyzetben tartani érdeke, hogy abból lázongás ne legyen. A történelmi tapasztalat nem az, hogy a nyugdíjasok szoktak fellázadni és a hontalanokból készül a százezres menet, hanem fiatalemberekből és diákokból szoktak tüntetések kialakulni. Nem lehet tehát számítani egy redisztributív irányba tett lépésekre. Ez kiszámítható abból, amilyen a rendszernek a természete.

Riporter: Nagyon szépen köszönöm, hogy eljött hozzánk. Lejárt sajnós az időnk, pedig annyi kérdésem lenne még. Az tudom, mert a Láng Tékában felköszöntötték, hogy nemsokára 90 éves lesz. A hallgatók nevében mi is jó egészséget kívánunk Önnek. Még egy személyes kérdést engedjen meg, hogy dolgozik-e most valamin, s ha igen, akkor min?

Kornai János: Igen, dolgozom valamin. Nincs benne titok, de nem szeretek végleges címet közölni. Cikken dolgozom és nem folyóirattanulmányon, nem könyvön. Nem mernék már könyvnek nekikezdeni. Ami nagyon érdekel, a demokrácia és a gazdasági növekedés összefüggése, meg hogy hogyan van ez egy nem demokratikus rendszerben.

Riporter: Várjuk a további írásokat. Köszönöm, hogy Kornai professzor itt volt.